

7. VELFERÐ OG KALT STRÍÐ

Markmið

Að nemandi átti sig á:

- að stríðsgróðinn gerði Íslendingum kleift að fara út í miklar fjárfestingar
- að stjórnvöld gripu til hafta þegar gjaldeyrissjóðir þjóðarinnar tæmdust
- að stríðsgróðinn gerði landsmönnum kleift að styrkja velferðar- og menntakerfið til mikilla muna
- að fjandskapur Bandaríkjanna og Sovétríkjanna leiddi til vígbúnaðarkapphlaups og öryggisleysis á heimsvísu
- að Íslendingar gerðust bandamenn vestrænna ríkja í kalda stríðinu
- að Ísland gekk í NATO og samþykkti að hýsa erlendan her í landinu
- að töluverð andstaða var gegn NATO og erlendum her meðal landsmanna en hún var mest meðal vinstrimanna.

Kennsla

Stríðsgróðinn var að verulegu leyti nýttur til fjárfestinga og var megináherslan lögð á að efla sjávarútveginn. Þannig átti að skapa atvinnu fyrir alla og koma í veg fyrir nýja kreppu. Gjaldyrissjóðurinn tæmdist fljótt en aflatregða varð til þess að fjárfestingarnar nýttust ekki sem skildi.

Benda skal nemendum á að stríðsgróðinn fór einnig í að efla velferðar- og menntakerfið sem komst á nútímagrundvöll. Stéttamunur minnkaði og þjóðin varð menntaðri, heilbrigðari og langlífari.

Mikilvægt er að nemendur átti sig á heimsmynd kalda stríðsins sem einkenndist af vígbúnaðarkapphlaupi stórveldanna og stöðugum ótta um nýtt heimsstríð. Ísland skipaði sér í hernaðarbandalag með vestrænum þjóðum með inngöngunni í NATO auk þess sem Bandaríkjamenn fengu leyfi til að setja hér upp herstöð. Mörgum mislíkaði að Ísland væri ekki lengur hlutlaust ríki og hafði hávær minnihlutahópur sig mjög í frammi með mótmælum gegn NATO-aðildinni og herstöðinni.

Umræður

- Finnst nemendum að ríkisvaldið eigi að hafa afskipti af atvinnulífinu?
- Finnst nemendum að ríkisvaldið beri einhverja ábyrgð á því hvort næg atvinna sé fyrir alla?
- Hvað vita nemendur um höft?
- Hvaða skoðun hafa nemendur á velferðarkerfinu? Hversu öflugt á það að vera?
- Hvaða skoðun hafa nemendur á menntakerfinu? Á hið opinbera að tryggja öllum jafnan aðgang óháð efnahag?
- Hafa nemendur heyrt um kalda stríðið? Hvað einkenndi það?
- Af hverju gengu Íslendingar í NATO og leyfðu erlendum her að setjast að í landinu? Hvað finnst nemendum um að hafa erlendan her hérlendis?
- Af hverju fengu Íslendingar Marshall-aðstoð þrátt fyrir að vera ekki stríðshrjáð þjóð?
- Af hverju voru sumir á móti NATO-aðildinni og bandarísku herstöðinni?

VERKEFNI

Ritun

- Ímyndaðu þér að þú sért blaðamaður. Skrifaðu fréttaskýringu sem segir frá fjárfestingunum sem nýsköpunarstjórnin stóð að. Mundu að útskýra ástæðuna fyrir þeim og veltu fyrir þér hversu skynsamlegar þær voru.
- Ímyndaðu þér að þú sért blaðamaður. Skrifaðu fréttaskýringu um þær breytingar sem urðu á velferðar- og menntakerfinu. Láttu koma fram hvað þér finnst um þær breytingar.
- Ímyndaðu þér að þú sért blaðamaður í upphafi kalda stríðsins. Skrifaðu fréttaskýringu um kalda stríðið og veltu fyrir þér hvaða áhrif það muni hafa á Ísland. Þú getur í því sambandi fjallað um hugsanlega aðild Íslands að NATO og óskir Bandaríkjamanna um að hafa her á Íslandi.
- Vinur þinn biður þig um að koma með sér í Keflavíkurgöngu gegn NATO-aðild og bandarísku herstöðinni. Skrifaðu bréf til hans þar sem afstaða þín kemur fram og þá jafnframt hvort þú hafir áhuga að taka þátt í göngunni eða ekki.

Myndmennt

- Útbúðu mynd eða myndasyrpu sem sýnir fjárfestingar nýsköpunarstjórnarinnar. Munið að þær áttu sér einkum stað í sjávarútvegi en einnig í landbúnaði.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu sem sýnir afleiðingar haftakerfisins. Fólk þurfti að hafa skömmunarmiða fyrir ákveðnar vörur og biðraðir mynduðust gjarnan þar sem fágætar vörur voru á boðstólnum.
- Hópverkefni þar sem hver hópur tekur fyrir tiltekinn þátt kalda stríðsins. Sjálfsgætt er að láta nemendur afla frekari upplýsinga en fram koma í bókinni. Nemendur gætu t.d. gert veggspjald í máli og myndum og kynnt verkefnið fyrir bekknum í lokin. Það mætti skipta verkefnum niður á hópa með eftirfarandi hætti:
 - Kalda stríðið – orsakir og einkenni.
 - Hernaðarbandalög – NATO og Varsjárbandalagið.
 - Keflavíkursamningurinn og bandarísk herstöð á Íslandi.
 - Fylgjendur og andstæðingar NATO-aðildar og herstöðvar.

Kort

- Aflaðu þér upplýsinga um hvernig heimurinn skiptist í andstæðar fylkingar. Litaðu lönd heimsins eftir því hvort þau:
 - voru hlutlaus
 - fylgdu Bandaríkjunum
 - fylgdu Sovétríkjunum
- Aflaðu þér upplýsinga um hvar Bandaríkjamenn vildu koma upp herstöðvum á Íslandi og merktu inn á kort. Merktu einnig inn á kortið þá staði þar sem Bandaríkjamenn fengu að koma sér upp aðstöðu.

Tímaás

- Aflaðu þér upplýsinga um helstu breytingar á velferðar- og menntakerfinu. Merktu inn á tímaásinn þau ártöl sem þú telur skipta mestu máli.
- Aflaðu þér upplýsinga um kalda stríðið héraendis sem erlendis. Merktu inn á tímaásinn þau ártöl sem þú telur skipta mestu máli.

Leikræn tjáning

- Nemendur útbúa leikrit um haftakerfið. Þeir fá úthlutað skömmunarmiðum fyrir tiltekna vörur. Útbúið einnig peninga en munið að ekki var hægt að kaupa skammtaðan varning án skömmunarmiða. Sumir leika einstæðinga en aðrir fjölskyldufólk með misjafnlega marga á framfæri. Því stærri sem fjölskyldan er því fleiri eru miðarnir. Setjið upp verslanir með vörum sem nemendur sækjast eftir að kaupa. Það eru ekki til nægjanlega margar vörur fyrir alla og því myndast biðraðir vegna keppni nemenda um að geta keypt inn.
- Nemendur setja upp leikrit eða málfund um hugsanlega NATO-aðild Íslendinga. Þeir skipuleggja þingfund þar sem málið er til umræðu. Einnig má bæta þriðja hópnum með sem eru almennir borgarar sem standa fyrir utan þinghúsið og mótmæla eða styðja tillöguna. Leikritið getur orðið hávaðasamt en ef nemendur gerast æstir er hægt að ræða um það á eftir hvers vegna mönnum hleypur kjarnan kapp í kinn og hversu varhugaverð einsýni og múgæsing getur orðið.